

מאן דַּאֲרַתַּח כּוּפְרָא חַיִּיב מְשוּם מְבַשֵּׁל, כיון שהתועלת של המלאכה מתקיימת, אף שאין קיום להרפיית הזפת (שביתת השבת שם, וכמבואר לעיל). ■ להלכה, האופה והמבשל עניינם אחד, והמשנה צורתו של דבר באש, חייב משום מבשל, כגון הנותן חתיכת עץ בתנור ליבשו, או הממיס זפת (משנ"ב שיה, א).

דְּעֵבֶר חֲבִיתָא חַיִּיב מְשוּם שִׁבְעַת חֲטָאוֹת, שבטחינת הרגבים חייב משום טוחן (רש"י), שעפר דינו כגידולי קרקע, שיש חיוב על טחינתם (ש"ת רעק"א קמא, כ, וכדעת הסוברים שמלאכת טוחן הוא רק בגידולי קרקע). ובברירת הצורות הגסים, חייב משום בורר (רש"י), שמלאכת בורר נוהגת גם בדברים שאינם אוכלים, וברירתם מתוך הרגבים נחשבת הגסים מקלקלים את החבית, וברירתם מתוך הרגבים נחשבת כברירת פסולת מתוך אוכל [למרות שהכל נחשב כמין אחד, שאין בו ברירה כשאין ביניהם אוכל ופסולת] (מנחת פתים ש"ט, ג), אכן, משום 'מכה בפטיש' אינו חייב בעשיית חבית, שמאליה נגמרה המלאכה (רש"י ומאירי), ואילו צורת המלאכה במשכן היתה בהכאה בפטיש על ידי מעשה, ובשונה ממלאכות ביטול וכדומה, שחייבים עליהם אף שנגמרת המלאכה מאליה, שכך היא צורת מלאכות אלו, כדרך שהיה במשכן (מנחת חינוך לב, יא).

דְּעֵבֶר חֲלֵתָא חַיִּיב אַחַת עֶשְׂרֵה חֲטָאוֹת, שבברירת הקנים היפים מתוך הרעים חייב משום בורר (רש"י), שהקנים הרעים נחשבים כפסולת, שאין ראוי לעשות מהם קנים, וגם ב'מין אחד' יש ברירה בין פסולת לאוכל (אגלי טל בורר ס"ק יז), ועשיית כלי אינה נחשבת כשימוש לאלתר, ולכן אסור אף בהוצאת הקנים היפים מתוך הרעים, שאילו בשימוש לאלתר של אכילה או תשימש בכלי, מותר להוציא אוכל מתוך פסולת לאלתר (מנחת חינוך לב, ז, בביאור הרש"י הנ"ל, ושביתת השבת בורר ג), ובחיתוך הקנים הֶדְק, לשתים או שלש חתיכות [בהתאם לרובת הקנה], חייב משום טוחן (רש"י ואגרות משה א"ח ד, עד בדעתו), שחיתוך קנים לצורך עשיית כלי, נחשב טחינה, אף בחתיכות בגודל שבאוכלים אין חייבים עליהם משום טוחן (אגרות משה שם). ויש שהוסיפו, שדוקא חיתוך קנים נחשב טוחן, שהחיתוך מכשירו ומתקנו לעשיית כלים, מה שאין כן בעצים העומדים להבערה, שאין חייבים אלא בטחינתם דק דק (שביתת השבת, פתיחה למלאכת טוחן, ז).

וְאִי חֲיִטִּיָּה לְפִמְיָה חַיִּיב שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה חֲטָאוֹת, ובכלל, מלאכת תופר (רש"י). ■ להלכה, בחיבור עצים, חייבים לפעמים משום מלאכת תופר (ראה ביאה"ל שם, יד).

אַחַת מְשוּם גּוֹזֵז, שטוית הצמר גורמת להצמר יפסיק לגדול, ונחשב כגוזז, או שמדובר שגוזז בפועל את הצמר לאחר טויתו (הגר"א ברמב"ם פדנקל, שבת ט, ז).

אֵין דְּרַךְ גְּזִיזָה בְּכָף – לגזוז צמר ביד (רא"ש) בגזיזה כזו הנעשית על ידי טויה (הגר"א שם, לפי הפי' הראשון הנ"ל), או שאין דרך לגזוז צמר לאחר טויתו (הגר"א שם, לפי הפי' השני הנ"ל).

חֲקֵמָה וְתִירָה שְׂאֵנִי, אבל מי שאינו אומן אין דרכו בכך, ונחשב שינוי (רש"י), והעושים כן בטלה דעתם אצל כל אדם (תוס' ד"ה חכמה), אכן, אומנים העושים כן, חייבים, שכלפיהם אין זה שינוי, ולא בטלה דעתם (אגלי טל גוזז ס"ק ז, בהגהה, ע"פ משמעות רש"י ותוס'), ויש סוברים שאף אומנים העושים כן, בטלה דעתם ופטורים (מהר"ם בנעט בדעת תוס'). ■ להלכה, הטווה צמר על בהמה בעודה בחייה, פטור על הטויה ועל הגזיזה, שאין דרך טויה וגזיזה בכך. והתולש צמר ביד, אינו חייב משום גוזז, שאין דרך גזיזה (משנ"ב שם, ה).

וְאִי לֹא שְׁקָלִי לִיָּה מְסַרְחָ וְכַפְסוּלָתָ מְתוּךְ אוֹכֵל דָּמִי, וחייב אפילו כשנטול את התורמוסים על מנת לאוכלם לאלתר (ר"ן לעיל ע"א), שאם שוהים מלהפריד בין האוכל והפסולת, האוכל מסריח והפסולת אינה מסריחה, לכן בתורמוסים גם הוצאת האוכל מהפסולת נחשבת כהוצאת פסולת מאוכל (רש"י בפי' ראשון ור"י), שבאופן זה הוצאת האוכל מוגדרת כתיקון המאכל, ויש לזה חשיבות של מלאכה, בשונה מהאופנים הרגילים שנטילת האוכל מוגדרת כדרך אכילה, כפי הרגילות שבשעת האכילה נטילים את האוכל (מהר"ל). ■ להלכה, הבורר תורמוסים מתוך פסולת שלהם, חייב (ש"ע א"ח ש"ט, ה).

אָמַר רַב פֶּפְאָ, הָאִי מֵאֵן דְּפָרִים סִילְקָא – החותך ירק דק דק (ראה רש"י ורא"ש בשמו), ואפילו ירק שאפשר לאוכלו גם ללא טחינה (רא"ש בשם רש"י), ויש מפרשים שרק בסילקא, חייב החותך משום טוחן (תוס' ד"ה האי), שדרכו בכך (תוס' הרא"ש), אבל ב'אוכלים' שאין דרכם בטחינה, לא שייך 'מלאכת טוחן' (ראה תרומת הדשן נו, בתחילת דביו), ועוד, שהסילקא אינה נאכלת קודם בישולה, ולכן חייבים על טחינתה משום 'מלאכת טוחן', אבל חיתוך אוכל הראוי לאכילה, אינו נחשב מלאכה (ריטב"א; מיוחס לר"ן).

חַיִּיב מְשוּם טוּחֵן. ■ להלכה, המחתך ירק דק דק, חייב משום טוחן, ואפילו ירקות הראויים לאכילה בלא בישול [וכדעת רש"י] (ש"ע א"ח שכא, יב, ע"פ משנ"ב שם), והמחתך ירק לחתיכות קצת דקות, עובר על איסור מדרבנן, ולא נודע לנו שיעור העובי (ביאה"ל שם ד"ה המחתך), ויש מקילים כשחותך סמוך לסעודה (רמ"א שם), שזהו דרך אכילה [וכעין היתר 'לאלתר' בבורר], ודוקא כשאינו חותך בכלי המיועד לכך (משנ"ב וביאה"ל שם), ויש מפקקים בהיתר (משנ"ב שם).

אָמַר רַב מְנַשֶּׁה הָאִי מֵאֵן דְּסָלִית סִילְתִּי וְכוּ' ■ וכך נפסק להלכה, שהמבקע עצים לחתיכות קטנות, חייב משום טוחן, ואם מקפיד על המידה, חייב אף משום מחתך (משנ"ב ש"ד, מא). ועל מלאכת מחתך חייבים שבעושים כדרך המלאכה, שדבר שדרכו לחתך בכלי, חייבים רק כשמחתך בכלי (ביאה"ל שכב, ה).

הָאִי מֵאֵן דְּשָׂדָא סִיבְתָא לְאַתְוָא חַיִּיב מְשוּם מְבַשֵּׁל, על הרפיית היתד (רש"י), שגדר מלאכת מבשל, להרפות דבר קשה בחום האש (חידושי ר"מ קזיס, ושעה"צ שיה, ד, בדעת הרמב"ם), ויש סוברים שגדר מלאכת מבשל, לשנות צורת הדבר בחום האש, בין להרפות גוף קשה, ובין להקשות גוף רך (ראה רמב"ם שבת ט, ו ולחם משנה שם, בדעתו).

מַהוּ דְתִימָא לְשְׂרוּרֵי מְנָא וְכוּ' – ואין לחייבו על חיזוק הכלי, שביטול עניינו להרפות (רש"י, ור"מ קזיס הנ"ל). ויש מפרשים, שאין לחייבו משום שהכלי חזק עוד קודם הביטול, ואין זה אלא תוספת חיזוק בלבד (לחם משנה שם ואגלי טל האופה ס"ק ט, בדעת הרמב"ם הנ"ל שחייבים על ביטול אף בהקשיית דבר רך).

קָא מְשַׁמַּע לָן דְּמַרְפָּא רְפִי וְהָדָר קָמִיט, וכיון שהתועלת של הריכוך מתקיימת, חייב משום מבשל [לדעת רש"י הנ"ל, שהחיוב משום ריכוך], למרות שהריכוך אינו מתקיים לזמן ארוך, ובשונה ממלאכות אחרות ככתביה וכדומה, שתכליתן להתקיים לזמן רב, ואין חייבים עליהם אלא בעשייתן באופן המתקיים (שביתת השבת מבשל לג), ומכל מקום אין זה אלא תולדת מבשל (אגלי טל אופה ס"ק ט).